

לשון המלחמה

Anki חתי

הנשק החם של התנ"ך

הרובה והאקדח הם מילים שמצויות בתנ"ך, אך כמובן לא במשמעותן היום

רובה ציד נטען לוע כפול קנה, אנגלי/בלגי טיפוסי שהיה פופולרי בארץ ישראל | המילה "רובה" נמצאת במקרא פעם אחת בספר בראשית כא, כ: "וַיְהִי אֵלֶיהֶם אֶת הַנֶּעַר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בַּמְדְּבָר וַיְהִי רֹבֵה קֶשֶׁת"

בצורה "קני רובה", ואף בן-יהודה נהג כך בעיתוניו.

בהמשך המאמר מוסיף בן-יהודה: "האדון (דוד) ילין, שהוא אחד מהמעטים אשר לו חוש דק בעבריות הלשון, הרגיש בזה והציע כמדומני ב'המליץ' להשתמש בהשם 'רובה' לבדו. אבל אפילו אם נניח כי לשרש רב"ה יש באמת גם משמעות 'ירה חץ' וכדומה, גם אז המשקל 'רובה' יותר נאות להאדם ולא להכלי". מהדברים האלה עולה שהמילה "רובה" חודשה למעשה בהמלצתו של דוד ילין למרות התנגדותו של בן-יהודה. אולם בפועל עברו שנים לא מעטות עד שנשר ה"קנה". הניצנים נראו ב־1905: במאמר בעיתון "הזמן" כתבו "יריית רובה". אפשר להסביר שבתחילה זה נעשה מסיבות של ניסוח, כי מסורבל מאוד לומר "יריית קנה רובה" - גם אם זה נכון מהבחינה הדקדוקית.

בהמשך המאמר מסביר בן-יהודה את התנגדותו למילה "רובה" כפי שהציע דוד ילין. הוא כותב שהפירוש של "רובה" בצירוף המקראי "רֹבֵה קֶשֶׁת" אינו יכול להיות "יורה, זורק", כי אין משמעות כזאת לשרש רב"ה. נוסף על כך, הצירוף לא הגיוני כי כתוב קֶשֶׁת ולא קֶשֶׁת כפי שהיינו

"קנה רובה" שימש אותם הימים במשמעות של רובה ושל אקדח כאחד. לעיתים היו כותבים "קנה רובה קטן" כדי לציין אקדח

לציון נער צעיר.

בן-יהודה מפרט את הסיבות להתנגדותו לצירוף "קנה רובה": הראשונה היא שהצירוף "זר לאוזן העברית" (הוא מכנה אותו "ממזר") וממשיך: "עד כי בכל פעם שבא הדבר לדינו להשתמש בו, הנפש סולדת ממנו". הוא אומר שאינו יודע איך להשתמש בצירוף בצורת הרבים וכיצד להטות אותו לפי הצורך. יש לציין כי בניגוד לטענתו, נהגו להשתמש ברבים

רובה

ב־11 בדצמבר 1896 פירסם אליעזר בן-יהודה בשני עיתוניו - "הצבי" הוותיק ו"השקפה" שיצא לאור לראשונה שבוע קודם לכן - מאמר בכותרת "קנה רובה". במאמר הוא מביע התנגדות לשימוש בצירוף המילים הזה בעבור כלי ירייה.

"קנה רובה" שימש באותם הימים במשמעות של רובה ושל אקדח כאחד. לעיתים היו כותבים "קנה רובה קטן" כדי לציין אקדח. בן-יהודה כותב שאת הצירופים האלה - או "בתי מילים" כפי שהוא מכנה אותם - יצרו סופרי ההשכלה. הוא כמובן התנגד לכל הצירופים האלה וניסה להחליף אותם בחידושים משלו, כמו "שעון" במקום "מורה שעות".

המילה "רובה" נמצאת במקרא פעם אחת בספר בראשית כא, כ: "וַיְהִי אֵלֶיהֶם אֶת הַנֶּעַר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בַּמְדְּבָר וַיְהִי רֹבֵה קֶשֶׁת". רשב"ם, נכדו של רש"י, מפרש "מושך בקשת", כלומר יורה בקשת. מקובל ש"רובה" פירושו "יורה" ו"קשת", כמובן במשקל של בעלי המקצוע, כמו גַבּוּ. כלומר מילולית הפירושו הוא "קֶשֶׁת יורה". הצירוף הזה - בשל ציון הנער שבפסוק - שימש במהלך השנים במקורותינו

ב־11 בדצמבר 1896 פירסם אליעזר בן-יהודה בשני עיתוניו - "הצבי" הוותיק ו"השקפה" שיצא לאור לראשונה שבוע קודם לכן - מאמר בכותרת "קנה רובה". במאמר הוא מביע התנגדות לשימוש בצירוף המילים הזה בעבור כלי ירייה

לשון המלחמה

ד"ר אשר שפיר
בלשן, עורך ומתרגם. מתמחה בלשון
העברית ובסוציולוגיה של הלשון. חיבר
את מדריך העריכה "ניסוח בעברית"

**ב-1 באוגוסט 1904, נכתב בעיתון
"הצפירה": "בכיסו נמצא עוד אקדח
עם חמישה כדורים". גם כאן ברור
שהכוונה לאקדח ממש. יש לציין
שבכל אותה התקופה וגם לאחר מכן
המשיך הצירוף "קנה רובה" לשמש
את הרוב, עד שאט-אט כבשו הרובה
האקדח את מקומם, לא מעט בזכות
הקיצור והפשטות שלהם**

מהשורש קש"ט זנח הוא עצמו ומעולם לא
השתמש בהן.
ב-5 בפברואר 1897 (חודשיים אחרי פרסום
ההצעה בנוגע ל"אקדח") בידיעה חדשותית
בעיתונו "הצבי" כותב בן-יהודה: "ויעל האיש
חמתו ויוציא אקדח מכיסו וייר בהאישה
ויפגע הכדור בכתפה" (הסגנון הוא עדיין
מקראי, והידיעה מארה"ב). ברור שכאן הכוונה
ל"אקדח" במשמעות של ימינו, שכן האיש
הזועם מוציא אותו מכיסו.
חודשיים מאוחר יותר, ב-9 באפריל 1897,
באותו עיתון בידיעה מרוסיה הוא כותב:
"ויכוננו אקדח (קנה רובה) מול פניו", כלומר
כיוון רובה אל פניו. כאן וגם בהמשך מרגיש
בן-יהודה צורך להסביר את המילה "אקדח"
בביטוי המקובל בימיו "קנה רובה" שנוא נפשו.
האחרים לא מיהרו לנהור אחריו, ורק ב-11
ביולי 1902 מופיעה המילה לראשונה בעיתון
"מחזיקי הדת" בצירוף "מהאספסוף ישמעו
קולי יריית אקדח לאות שמחתם". בעברית
עכשווית: "מהקהל נשמעו קולות של ירי רובים
לאות שמחה".

שנתיים מאוחר יותר, ב-1 באוגוסט
1904, נכתב בעיתון "הצפירה":
"בכיסו נמצא עוד אקדח עם
חמישה כדורים". גם כאן ברור
שהכוונה לאקדח ממש. יש
לציין שבכל אותה התקופה
וגם לאחר מכן המשיך הצירוף
"קנה רובה" לשמש את הרוב, עד
שאט-אט כבשו הרובה והאקדח את
מקומם, לא מעט בזכות הקיצור והפשטות
שלהם.
המעגל נסגר ב-1920 בחוברת ששמה "הרובה.
מונחים עברים. (הצעה למדרש הלשון)"
בהוצאת הגדוד "הראשון ליהודה". מקום
ההוצאה: צרפנד (צריפין) שם היה בסיסו של
הגדוד (שהוקם ב-1918 ונקרא בתחילה גדוד
40 של קלעי המלך וגם הגדוד הארצישראלי.
ב-1920 קיבל הגדוד את שמו החדש "הראשון
ליהודה"). בחוברת יש פירוט מלא של כל
מרכיבי הרובה והכלים הנלווים אליו. רבים
מהם תקפים גם בימינו. החוברת הזאת, ובה
גם מונחי סדר ויחידות, נחשבת לתחילתה של
קביעת התקנים הצבאיים בעברית החדשה
ופעולה ממוסדת ראשונה מחוץ לכותלי ועד
הלשון שהחל לפעול ב-1890. מאז הקמת
המדינה עוסק בכך צה"ל.

אקדח בסגנון עתיק עשוי עץ ומתכת באורך 28 ס"מ | המילה
העברית "אקדח" מופיעה בתנ"ך פעם אחת בלבד - בספר ישעיה
פרק נד, פסוק יב: וְשִׁמְתִי כִדְכָד שִׁשְׁתֵּינִי וְשִׁעֲרֵינִי לְאֲבְנֵי אֶקְדָח
וְכָל גְבוּלְךָ לְאֲבְנֵי חֶפְצִי

שלך תהיה צבעונית באור השמש כמו כדכוד,
שערייך ייראו בווערות באור, והכול יחפצו
בגבולך.
את המילה "אקדח" מפרשים מהשורש קד"ח
(האלף) אינה חלק מהשורש אלא הוספה כמו
במילים אצבע ואמצע). במקרא יש לשורש הזה
משמעות של בעירה, אש וחום (ומכאן המילה
"קדחת" במשמעות של מחלת חום קשה).
לשורש קד"ח יש בעברית משמעות נוספת -
של קדיחת חור (כמו במילה מקדחה). אבל
המשמעות הזאת נמצאת רק בלשון חז"ל ולא
במקרא.
בן-יהודה חש ש"אקדח" הוא המילה המתאימה
ל"רובה" ולא הנגזרות מהשורש קש"ט ומיד
החל להשתמש במילה הזאת הן למה שאנו
מכנים כיום "רובים" והן למה שאנחנו מכנים
כיום "אקדחים". כאמור את המילים הנגזרות

מצפים לו היה "יורה קשת". דבר נוסף: המשקל
של "רובה" מתאים לעושה הפעולה ולא לכלי
כפי שמוצע.
יש לציין כי במאה ה-20 חודשו מילים גם
בצורות פעילות (הווה) כמו מְקַרְר, מְדִיחַ,
מאוורר. במקום רובה הציע בן-יהודה להשתמש
במילה חדשה ומפתיעה שהוא בעצמו לא ממש
האמין בה שכן הוא מעולם לא השתמש בה.
הצעתו הייתה לקרוא לכלי מְקַשֵּט או מְקַשֵּט
ולכלי הקטן (לאקדח) מְקַשֵּטָה. מדובר
בשורש נדיר מאוד - קש"ט - הנמצא בתלמוד
הירושלמי פעם אחת. יש הקושרים אותו
לשורש "קשת" במשמעות של ירה, זרק. מאחר
שמאז ימי התלמוד לא היה שימוש בשורש
הזה, מציע בן-יהודה לחדש אותו. וכאן, למען
הסר ספק, הוא מתרגם את המילה מקשט
לכמה שפות ובהן לצרפתית: fusil. לכן ברור
שכוונתו הייתה לרובה ממש, כי המילה הזאת
אינה משמשת בצרפתית לאקדח, המתורגמת
pistol או revolver, שבעבורה הוא הציע

מפורשות את המילה "מקשטת".
בהמשך המאמר מוסיף בן-יהודה כי ניתן ללכת
בעקבות האירופים, שקראו לרובה fusil על
שם אבן הצור ששימשה להצתת אבק השריפה.
לפי אותו ההיגיון הציע בן-יהודה לקרוא ל-
fusil "אקדח".

אקדח

המילה העברית "אקדח" מופיעה בתנ"ך פעם
אחת בלבד - בספר ישעיה פרק נד, פסוק
יב: וְשִׁמְתִי כִדְכָד שִׁשְׁתֵּינִי וְשִׁעֲרֵינִי לְאֲבְנֵי
אֶקְדָח וְכָל גְבוּלְךָ לְאֲבְנֵי חֶפְצִי. בפסוק הזה
מוזכרים שלושה סוגים של אבנים יקרות:
כדכוד - מעין ספיר, אבני אקדח - אבנים
להבערת אש (תרגום יונתן מתרגם "גומרא",
כלומר "גחלים") ואבני חפץ - אבנים שהכול
חפצים בהן. פירוש הפסוק: זכוכית השמשות